

ВИПАДКОВІ ЗНАХІДКИ ЗА р. 1927.

Сильвестр Магура.

Відомості про випадкові знахідки, що їх тут уміщено, взято з архівного матеріалу ВУАК'у тільки за 1927-ий рік. Та треба завважити, що в листуванні за 1927-ий рік часто мова мовиться про знахідки не тільки того року, а й попередніх років.

В опису, що далі подається, зібрано відомості про випадкові знахідки археологічних речей та скарбів, монет і мснетних скарбів. Зазначаються знахідки мамутових кісток та кісток, що скидаються на мамутові (не були визначені), коли навіть з ними і не виявлено слідів діяльності людини. Подаються відомості про мури та про підземні ходи, що їх випадково виявлено, і які, очевидно, належать вже до пізніших історичних часів.

До випадкових знахідок застосовано й речі, що їх викопали шукачі скарбів.

За добами в приблизному хронологічному порядку описано тільки ті знахідки, що їх можна було визначити на підставі листування, але в архівному матеріалі, який довелося використати, є замало відомостей для точних визначень.

Нумізматичні знахідки описано після всіх інших.

Якщо разом з дописом надіслано малюнки знайдених речей чи сами речі, то до тих знахідок в примітках зроблено деякі зауваження.

Обміри, що ми їх сами зробили, подано за метричною системою, а обміри, виписані з листування, залишено в такій системі, як у дописах.

У тексті подано точно тільки зміст листування, а не дослівні виписки з оригіналів.

Кілька років тому в селі Ковалях на Хорольщині (за 15 в. від м. Хоролу) селяни, копаючи глину для вироблення цегли, знайшли кістки якоїсь великої тварини¹⁾. Кістки

¹⁾ Разом з листуванням надіслано малюнки декількох кісток. С. М.

знайдено на правому березі річки Хоролу на глибині 8 арш. від поверхні в шарі між піском і глиною. На ці кістки відразу не звернено належної уваги, вони лежали коло того місця, де були знайдені, і їх підкладали під колеса воза, коли брали глину. Частину кісток, які вражали своїми розмірами, взяли селяни, а частина, нарешті, потрапила до музею¹⁾.

У селі Нечаївці Златопільського району на Шевченківщині в садибі гром. Мартиненка Прокопа, як копали льох, 28^{IV}—27 р. знайдено кістки мамута на глибині 5-ти арш. в непорушеній глині. Ніяких інших речей, окрім кісток, не знайдено. Частину цих кісток в попсованому вигляді, ще перед тим, як оглянула комісія місце знахідки, взято до трудшколи с. Нечаївки²⁾.

За 10 верст від м. Путивля знайдено кістки мамута³⁾.

Року 1920-го в обвалі землі в яру села Щуровки (Вільховий Ріг) учителі й учні Щуровської дитячої колонії викопали кістки мамута, креміння тощо. Ці речі протягом трьох років зберігалися в музеї Щурівської дитячої колонії.

Виявилось, що ці речі мають велику загальну наукову цінність, і проф. О. С. Федоровський перевіз їх року 1923 до Ізюмського Державного музею. Перевезено до музею такі речі: 1 щелепу мамута, 1 шматок ікла, 1 шийний хребець, 2 фаланги з кістяка мамута, 3 шматки кременю й 1 шматок каменю⁴⁾.

В околицях м. Журавки, Варвинського району, Прилуцької округи на так званому „Заріччі“, в урвищі лівого берега долини річки Удаю, виявлено сліди палеолітичної стації. Ця стація міститься на 90—100 клм. вище відомого селища в Гонцях.

Зазначена дільниця удаївського узбережжя зберігає численні залишки мамутової фауни⁵⁾.

У селі Янівці, Олександрівського району на Шевченківщині, як копали криницю, знайдено ікло та кістки, що скидаються на мамутові, і кам'яний молоток⁶⁾.

¹⁾ З листування Краєзнавчого гуртка при Хорольському Народньо-Науковому музеї з 12/V—1927 р. ч. 61.

²⁾ З акту комісії, що обслідувала місце знахідки, з 30/IV—1927 р. Копію акту надіслав до ВУАК'р зав. Черкаським окр. музеєм ім. Т. Шевченка 5/V—27 р. ч. 190.

³⁾ З листування Зав. Путивлівським місцевим музеєм з 16/II—27 р. ч. 4.

⁴⁾ З листування директора Ізюмського Держ. музею м. Сибільова з 8/II—27 р. ч. 55 з додатком копії акту, що його складено 7/II—27 р.

⁵⁾ З листування ВУАК'у до Упрнауки з 29/XI—27 р. ч. 1491 та до Варвинського Р. В. К. з 21/IX—27 р. ч. 1433. Про досліди М. Я. Рудинського в Журавці див. у збірнику „Антропология“, річн. каб. Антропологии ім. Ф. Вовка ВУАН за 1927 і 1928 р.р.

⁶⁾ З листування уповноваженого ВУАК'у на Шевченківщині О. Олександрова з 31/VIII—27 р. ч. 98.

Селянин с. Орловця, Балаклійського району на Шевченківщині Сторчовий В. П. знайшов маленького неолітичного молоточка-сокирку сірозеленого каменю (діорит), гарної обробки з просвердленою діркою¹⁾. Цю річ придбано у Сторчового для Черкаського музею²⁾.

Коло с. Мізеня на Чернігівщині, коло р. Десни, на урочищі „Стовпище“ та на островах, М. Кошіль знайшов черепки від посуду, кремінні наконечники до стріл, різне крем'яне знаряддя та уламки кременю. На Мізенському городищі знайдено грузила (з них одно ціле, а решта побиті), черепки від посуду³⁾, кістки та скло⁴⁾.

У місцевості, яка належить до Новогеоргіївського району, Кременчуцької округи М. Г. Андреев в останні роки зібрав багато археологічних речей. Більшість речей знайшов сам М. Г. Андреев по обох боках так званого „Інбека“, що являє собою подекуди болото, подекуди суху низину. Там на піскових насипах після дужих вітрів іноді трапляються кремінні вироби—вістря до стріл та інше різноманітне знаряддя. Там же знайдено бронзові та мідяні вістря до стріл різних форм⁵⁾. М. Г. Андреев має 48 примірників таких вістрів⁶⁾.

Біля Чигирина над кручею Сокиндрівського яру гр. Яремченко знайшов речі скитської доби⁷⁾.

Селянин с. Кутки, Шепетівської округи, Сергій Задворний 15/IV 1927 р. орав на горбу в полі, але камінь почав зачіпати за леміша. Задворний надумавсь викинути каменя, обкопав його та вивалив. Копав далі і відкопав ще чотири камені, а біля них збоку 3 горщики; один маленький—з півночі, а 2—з заходу. Більший з них був накритий покришкою. Селянин думав, що це гроші та й покликав брата. Відкрили горщика; покришка розпалась, а в гор-

¹⁾ Де саме знайдено цього молоточка-сокирку в листуванні не згадується, але, очевидно, десь в зазначеній місцевості. С. М.

²⁾ З листування Зав. Черкаським Окр. музеєм ім. Т. Шевченка ч. 215 ВУАК'у вх. ч. 621 з 23/У—1927 р.

³⁾ Усі ці речі М. Кошіль надіслав до ВУАК'у. Серед фрагментів посуду є оздоблені ямкуватим, тисненням, ритованим та іншим орнаментом. Грузила з Мізенського городища, які надіслали до ВУАК'у, характерні для цього городища. Ціле грузило, що формою наближається до конуса, заввишки 0,055 м, найбільший діаметр 0,08 м, діаметр дірки 0,025 м. С. М.

⁴⁾ З листування М. Кошеля з 24/У—27 р. ВУАК'у вх. ч. 722 з 24/УІ—1927 р.

⁵⁾ П'ять металевих вістрів до стріл намальовано в листі М. Г. Андреева. З малюнків видно, що ці вістря належать до скитсько-сарматських часів. С. М.

⁶⁾ З листування М. Г. Андреева. ВУАК'у вх. ч. 616 від 20/V 1927 р.

⁷⁾ З повідомлення при листуванні уповноваженого ВУАК'у на Шевченківщині О. Олександрова з 24/VII 1927 р. ч. 84.

щику побачили кістки. Решта горщиків теж порозпадалися, коли до них доторкнулися¹⁾. Яму викопано в пояс завглибшки. Місце, де викопано горщики—недалеко від річки „Корчик“²⁾.

У селі Ковалях на Хорольщині (за 15 в. від м. Хоролу), на правому березі річки Хоролу, в ямах, де брали глину, виявлено посуд та людські кістки. В 4-х ямах, що їх оглянули 8/V 1927 р. члени Хорольського краєзнавчого гуртка, знайдено посуд і людські кістки, які лежали у безладді. Такі знахідки трапляються там на глибині 2—2½ арш., а земля порушена значно глибше³⁾. Селяни казали, що подібні знахідки трапляються на цьому ж березі на протилежному боці села на віддалені більше-менше 2-х верстов од зазначеного місця⁴⁾.

Біля Келегейських хуторів, Голопристанського району на Херсонщині пастухи знайшли скарб золотих та інших речей, який датується солідами імператорів Гераклія і Константина III (за визначенням А. Н. Зографа). Скарб цей переховується в Херсонському музеї⁵⁾.

Співробітник Київської картинної галерії, Коваль 16/VIII 1927 р. придбав за 5 карбованців старовинну посудину,⁶⁾ що її знайдено перед тим в Межигір'ї біля Вишгорода⁷⁾.

У селі Гороховатці Кагарлицького району на Київщині, як копали кагати на цукрові висадки, знайдено 2 похо-

¹⁾ Посудину з кістками, фрагменти покритки та інших посудин, дописувач Павло Охрімчук надіслав до ВУАК'у. Посудина, що була з кістками розбита в горішній частині (збереглася тільки частина вінця). Вона сірого кольору, оздоблена вгорі трьома рівчачками, що йдуть рівнобіжно навколо вичервка. Заввишки вона 0,167 м, найбільший діаметр вичервка 0,245 м, діаметр вінця з краями 0,225 м, діаметр дещо 0,095 м. Належить до часів римських впливів С. М.

²⁾ Лист П. Охрімчука з 4/V 1927 р.

³⁾ Разом з листуванням надіслано до ВУАК'у малюнки посудин, знайдених у с. Ковалях. Малюнки дозволяють визначати, що цей посуд належить до часів римських впливів С. М.

⁴⁾ З листування Краєзнавчого гуртка при Хорольському Народньо-Науковому Музеї з 12/V 1927 р. ч. 61.

⁵⁾ З листування ВУАК'у з 12/VIII 1927 р. ч. 1293 та листування проф. О. Феодоровського. ВУАК'у вх. ч. 860 з 6/IX 1927 р. Див. брош. „Літопис музею“, вид. Держ. Херсонського Істор.-Арх. музею, вип. 8. Херсон. 1927. Стр. 15—16.

⁶⁾ Придбану посудину гр. Коваль подарував Всеукраїнському Історичному музеєві ім. Т. Шевченка. Це— амфора (інв. № 35952) з плоским дном 0,61 м заввишки. Із слів того, хто знайшов цю амфору, відомо, що її горло було забите дерев'яним корком; в амфорі була олія (залишки олії збереглися). Знайдено її влітку 1927 р. на самому березі Дніпра в землі під кручею коло Межигір'я. С. М.

Посудина ця належить до типу татарських посудин XIV ст.

⁷⁾ З листування Всеукр. Істор. музею ім. Т. Шевченка з 22/VIII—27 р. ч. 1218.

вання на глибині 0,5 м. Перше поховання складалося з людського кістяка, біля нього був кінський череп, залізна шабляка, дуже поржавіла, залізні стремена (коло людського черепа), залізні застібки, різні залізні уламки та шматок кременю¹⁾. Друге поховання виявлено на віддалені сажнів 5-ти від першого. Там лежав людський кістяк поруч нього кістяк кінський без голови та одна залізна застібка²⁾.

У с. Орловці Балаклійського району, Шевченківської округи, на „участках Бучиха“ на косогорі в садку в квітні 1926 р. А. Педченко, орючи, зачепив плугом на глибині 4 вершків і виорав чотири примірники жіночих (?) прикрас (привіски). Ці речі віддали дітям, а вони, граючись, зіпсували та понищили трохи не все. Одну з цих речей, дуже попсовану, ледві знайшли, і Педченко подарував її Черкаському музеєві, обіцяючи передати й решту речей, якщо їх знайдуть.

Педченко передав до Черкаського музею й залізну сокиру (копаницю, за його словами), знайдену в тому ж садкові³⁾.

Посеред села Гудзівки Звиногородського району, Гуманської округи в яру над річкою стоїть висока „Гудзь-гора“⁴⁾, що одним боком схиляється до садиби гр. Кривди. Цю гору руйнують шукачі скарбів, що викопують горщики з зерном, посуд, тваринячі кістки тощо. Це все зсувається згори вниз, розбивається, нищиться.

Року 1925 учителі з учнями того самого села на цій горі викопали були кілька великих посудин, що їх зараз таки й побіли. Звиногородському музеєві пощастило придбати з цих посудин тільки клумак черепків, що й тепер переховуються в цьому музеї⁵⁾.

У с. Вільхівці, Гуманської округи (за 6 в. від Звиногородки) влітку 1927 р. робітники цукроварні розкопали три могили, а все викопане, як кістяки, багато посуду та інше, побіли, палені кістки розкидали⁶⁾.

¹⁾ Шаблюку, уламки стремени (великі та дрібні), залізні застібки, інші залізні уламки, кінські зуби та шматок кременя відщепка Т. Панченко надіслав до ВУАК'у, і ці речі передано до Всеукраїнського Історичного музею ім. Т. Шевченка. Шаблюка завдовжки 0,865 м. Поховання, знайдені в Гороховатці-кочовицькій X-XI століття нашої ери. С. М.

²⁾ З листування Т. Панченка. ВУАК'у вх. ч. 1033, з 8 XII 1927 р.

³⁾ З листування Зав. Черкаського Окр. музею ім. Т. Шевченка ч. 215; ВУАК'у вх. № 621, з 23/V 1927 р.

⁴⁾ У листуванні Нар. Ком. Освіти гора, що стоїть в с. Гудзівці, звється „Гудзь-гора“, а в листуванні Звиногородського музею— „Дзвони-гора“ С. М.

⁵⁾ З листування Нар. Ком. Освіти з 7/I 1927 р. ч. 1226/оп44 та з листування Звиногородського музею ім. Т. Шевченка з 3/II 1927 р. ч. 5.

⁶⁾ З листування Звиногородського музею ім. Т. Шевченка з 27/VIII 27 р. ч. 38.

Співробітник Полтавського державного музею виявив, що гора „Пивиха“ в Градіжському районі рясно всяяна „могилками“, як і (спорадично) суміжний степ (між інш. „Близнята“), при чому „на могилах“ піднято людські кістки, шматки обпаленого дерева й цегли, що їх викопали (це засвідчено) шукачі скарбів, а коло земляної споруди майданного (?) типу в північній частині гори піднято шматки вишленої глини й жовтої цегли, що їх виорали люди¹⁾.

Під час робіт над урегулюванням р. Тясмина в кам'янистому ґрунті знайдено глиняного обпаленого горщика з чорної глини (розбито його струмком води з лотоків)²⁾.

Експедиція проф. Б. Л. Личкова виявила старі рудні з устаткуванням XVII-го стол. біля с. Кринок³⁾.

За селом Ходосівкою, Обухівського району на Київщині, під „Ярославовим городком“, над шляхом, що йде на Підгірці, на височині 10-15 м від болота 29-X 1927 р. селяни помітили клаптики паленої цегли. Почали копати і натрапили на дуже товсті стіни, помуровані з цегли⁴⁾ та взялися руйнувати їх⁵⁾.

У дворі Мотронівського жіночого монастиря на віддаленні 20-ти кроків від вітваря кам'яної церкви (на південний схід) зробилася діра. Коли це місце 4-X 1927 р. оглянено, то виявлено, що там росло колись дерево, пеньок від нього вигнив, земля провалилась і повстала вузька діра. Ця діра—9 арш. завглибшки; провадить вона до підземної печери. Печера 4 арш. зиввишки та 3 арш. завширшки і тягнеться на північний схід; вона пообвалювалась. З лівого боку печери (коли йти від діри, що виявилася) є яма з вугіллям, далі з лівого та правого боку печери зроблено якісь ніші. У протилежному від входу кінци печери є завалений хід до монастирського валу, а з правого боку печери—завалений хід під старий монастир. Мешканці монастиря, що зіходили у печеру, бачили на її стіпах позначені сажею свічок хрести і знайшли на коріннях дерева

1) З листування Полтавського Державного музею з 13/V 1927 р.

2) З листування керівника робіт урегулювання річки Тясмина з 6/V 1927 р. ч. 252.

3) У звіттовленні про працю уповноваженого ВУАК'у на Черкащині О. Олександрова за 1926 рік.

4) Дописувач І. Д. Синільник разом з листом надіслав обміри довжини та товщини цеглин (паперові мірки). Один зразок цеглин 0,294 м завдовжки та 0,055 м завгрубки, а другий зразок 0,268 м завдовжки та 0,055 м завтовшки. Обмірів для ширини не надіслано. С. М.

5) З листування І. Д. Синільника з 1/XI—27 р.; ВУАК'у вх. ч. 977.

біля самої вхідної діри чернечий пояс, а на низу печери— залишки нібито трухлої соломи¹⁾.

У с. Паволочі Попелянського району на Білоцерківщині, біля семирічної школи завалилася земля й відкрився хід до підземного льоху. Ті, що лазили туди, оповідали, що провал завглибшки до 2-х сажнів, а там іде хід, стіни якого гарно поштукатурені, а стеля угнута (півколом). На стінах можна помітити якісь знаки наче X, V, I та інші. Є також дірки ніби зроблені багнетом. В одному місці знайдено трішки пошелу й цеглу. Кажуть, що в стіні є якась ніша гарно зроблена, що нагадує сторожку для вартового. Хід іде сажнів на 4, а далі ніби накидано навмисне землі, бо вона не тверда. У Паволочі, як говорять, провали звичайна річ і ніби вся Паволочь скопана отакими льохами²⁾.

У місцевості, що належить до Новогеоргіївського району Кременчуцької округи, М. Г. Андреев знайшов кілька римських монет та 2 візантійських. У тій самій місцевості колись випадково знайдено монетний скарб. Андреев придбав стародавні римські срібні монети з того скарбу.

У місцевості Новогеоргіївського району він знаходив і стародавні татарські монети (мідяні). Там таки, поблизу села Ключкове, під час оранки города 3/IV 1926 р. селянин того ж села Іван Стеблина виорав невеличкого горщика з срібними монетами. Серед тих монет були польські Сигізмунда III-го 1622 р., австрійські 1643 р. та інші. Новогеоргіївський райвиконком забрав цей скарб разом із горщиком. У зазначеній місцевості часто тряпляються монети, здебільшого польські³⁾.

У селі Ряшки Прилуцької округи 5/V 1927 р. під час городніх робіт на садибній ділянці мешканця того самого села Р. К. Бібіка його дочка Приська знайшла скарб—глиняний глечик з монетами кінця XVI і початку XVII століття. Знайдений скарб з глечиком 8/V—27 р. Бібик і його дочка передали до Прилуцького ОВК, а той передав його з глечиком до окр. музею. Виявилось, що серед знайдених 683 монет є такі: московського карбування кінця XVI ст. і початку XVII ст. з гербом і слов'янськими написами, монети часів Стеф. Баторія, Сигізмунда III, Фердинанда Австрійського, Максиміліана II Австрійського та інші. Усі монети досить гарно збереглися і мабуть срібні. Частину монет

¹⁾ З листування уповноваженого ВУАК'у на Шевченківщині О. Олександрова з 28/IX 1927 р., ч. 135, та листування Медведівської Райіно з 11/X—27 р. ч. 06/12131.

²⁾ З листування Зав. Паволоцькою трудовою з 30/XI—27 р.; ч. 50, та з листув. Паволоцької Сільради з 20/X—27 р., ч. 1163.

³⁾ З листування М. Г. Андреева. ВУАК'у вх. ч. 616, з 20/V 1927 р.

затримав у себе мешканець с. Ряшки Курдась В. Д., що відмовивсь передати їх кому слід, але вжито заходів щоб повернути монети¹⁾.

Року 1926 на „участках“ с. Орловця, Балаклійського району Шевченківської округи, в „Довгому яру“ В. П. Сторчовий виорав дуже маленьке глиняне барильце (орнаментоване) з польськими монетами початку XVII ст. (1620-х р. р.). З тих монет у нього залишилось 10 прим., решту пороздавав знайомим. Барильце розбито плугом і частини його бракує. Барильце та монети (10 прим.) придбано у Старчового для Черкаського музею²⁾.

У селі Луки Таганцького району, Шевченківської округи С. Г. Шармар у жовтні 1926 р. знайшов монетний скарб початку XVII ст. Цей скарб, а саме: 373 монети польські початку XVII ст. та горщикок (скарбничка) сірої глини, добре випаленої, з одбитим боком, передано 25/III—27 р. до Черкаського музею³⁾.

Селянин с. Орловця Балаклійського району, Шевченківської округи, С. М. Карнаушко біля Вовчого урочища на горбі у „садках“ виорав р. 1926 глиняного горщика (і тут так об плуга й розбив його) з шведськими, польськими та іншими монетами XVII стол. Зразки цих монет Карнаушко передав до Черкаського музею⁴⁾.

У с. Орлівці Балаклійського району, Шевченківської округи, селянин Семен Кабанець навесні 1927 р. орючи у „садках“ знайшов скарб—горщик з монетами (вагою близько 8 фунтів) переважно солідів часів Сигізмунда III, Христіни, Густава Шведського та Яна Казіміра⁵⁾.

У Гуті Межирічській Мошенського району, Шевченківської округи, селянин А. Ф. Кононенко орючи на горі в лісі, в корчавці коло греблі „Гуски“, знайшов монетний скарб. Усього ніби-то знайдено 101 монету (черепки теж), а саме: коронних ортів Сигізмунда III 15 прим., гданських ортів 3 прим. (1619, 1623, 1624 р. р.), солідів коронних 80 прим. та інші. Ніби-то глибше як монетний скарб знай-

¹⁾ З листування Зав. Прилуцьким окр. музеєм з 10/V 1927 р. ч. 79.

²⁾ З листування Зав. Черкаським окр. музеєм ім. Шевченка, ч. 215; ВУАК'у вх. ч. 621, з 23/V 1927 р.

³⁾ З листув. Зав. Черкаським окр. музеєм ім. Т. Шевченка з 26/III—27 р. ч. 133.

⁴⁾ З листування Зав. Черкаським окр. музеєм ім. Т. Шевченка, ч. 215; ВУАК'у вх. ч. 621 з 23/V 1927 р.

⁵⁾ Із звідомлення при листуванні уповноваженого ВУАК'у на Шевченківщині О. Олександрова з 24/VII 1927 р., ч. 84 та з протокола засідання Окр. Комісії для охорони пам'яток культури та природи на Шевченківщині з 24/V 1927 р.

дено на цьому ж місці і фльорентійську¹⁾ срібну монету. З цих монет придбав Черкаський музей три монети: фльорентійську (?), гдан. орт та один грош.

У с. Чернобаях (кол. Золотон. пов. і округи) селянин Кирило Черненко копаючи льох, знайшов в горщику мідяні монети Катерини II (монет з 200). Горщик розбили й закинули, гроші порозтягали. Одного п'ятака має і Чернобайвська трудшкола № 2, що повідомила про цю знахідку Черкаський окр. музей²⁾.

¹⁾ Як гадає В. А. Шугаєвський, ця монета, очевидно, не фльорентійська С. М.

²⁾ З листування Зав. Черкаським окр. муз. ім. Т. Шевченка з 23/XI 1927 р.

